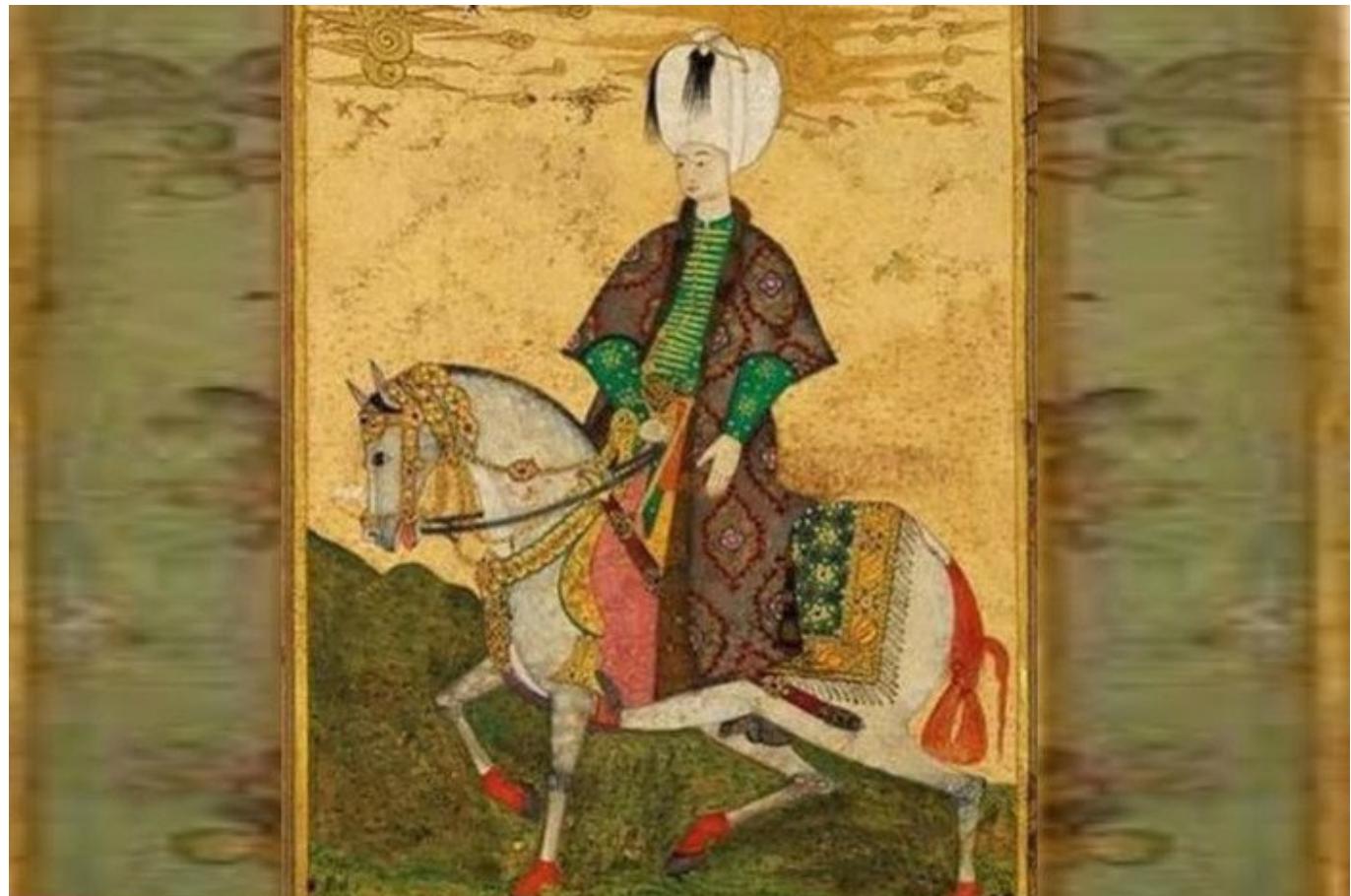

Ölen aty üçin mazar daşyny diken patyşa

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Ölen aty üçin mazar daşyny diken patyşa ÖLEN ATY ÜÇİN MAZAR DAŞНЫН DIKEN PATYŞA

Geçen ýyl doganlyk Türkmenistanyň Milli Lideri Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýurduň paýtagty Aşgabat şäheriniň merkezinde altyn çayylan alty metrlik türkmen alabaýynyň heýkelini dikdirdi.

Bu heýkel gyzgyn seslenme döretdi.

Biz bu heýkeliň türkmen alabaýyny diňe öлenden soň däl, entek dirikä şöhratlandyrmak üçin asyllı işdigini bilyärис.

Türkmen iti häzir halkara jemgyýetçiliginde giňden tanalýar we Türkmenistanyň milli gymmatlyklarynyň biri hasaplanýar.

Gurbanguly Berdimuhamedow ýurduna gelen döwlet ýolbaşçylaryna türkmen alabaýyny sowgat edýär.

Umuman alanda, doganlyk türki halklaryň hemmesinde-de haýwanlara bolan aýratyn mähir, aýratyn ýakynlyk bar. Taryhda osmanly soltany Osman II hem ölen aty üçin mazar daşy we ýadygärlik dikdiripdi.

«Öwlüyä at» hökmünde tanalan bu haýwan asyrlar boýy halkymyzyň arasynda sylaglanyp gelipdi.

• **Osman II we onuň aty «Sisli Kyr»**

Ýaş Osman Döwleti-Aliýäniň (ýagny «Beýik döwlet» – Osmanly döwletiniň -t.b.) iň mazlum patşalarynyň biri bolsa gerek.

Döwletiň düýbüni tutujy Osman Gazynyň ady goýlan Osman II-niň käbir çeşmelerde garry atalaryndan Fatih Sultan Mämmet ýaly arap-pars dilleri bilen birlikde, latyn, grek dillerini-de suwara bilendigi aýdylýar.

Ýaňy on dört ýaşında tagta çykan Osman II agalygyny berkitmek üçin ýanyçarlary tertipleşdirmäge synanyşypdyr.

Taryha bolsa adyny «Lehistan fatihi» (Polşany eýeleýji) hökmünde girizipdir, emma ýörişlerden soñ Stambula gaýdyp gelende dabaraly çäreler geçirilip durka säwlik bilen çawup gelen okuň patşanyň ogluna degip, ölümne sebäp bolmagy Osman II-niň başdan geçiren ilkinji trawmasy bolupdy.

Osman II Ýewropa ýörişlerinden soñ mundan owal hiç bir Osmanly patşasyny etmesik işini etmegi müwessa bilipdir: Mekge-Medinä haja gidip-gelmek...

Bu karar ýanyçarlar gwardiýasynyň we käbir ýokary düzümlü döwlet ýolbaşçylarynyň arasynda ynjalyksyzlyk döremegine sebäp bolupdyr.

Şuňa görä, Osman II-niň haja gitme bahanasy bilen Anadolydan (ýagny türkmenlerden -t.b.) uly goşun tolap, ýanyçarlar gwardiýasyny ýatyrjakdygy baradaky myş-myşlar paýtagty dowula düşüripdir. Ýanyçarlar duýdansyz herekete geçip, patşany tagtdan agdaran huntta ony agyr kemsitmeler we gynamalar bilen alaşa mündürip, «Ýedikule» zyndanyna salypdyr. Bu ýerde aýdylышындан soltana juda kowum-kowahata sygmajak gabahat hereketleri edenden soñ öldürmekleri osmanly taryhyna gara tegmil bolup girdi.

Bu aýylganç hadysany bahana edip aýaga galan Abaza Mämmet paşanyň başlan gozgalaňy hem tas Stambuly basyp alypdy.

Hernä döwlet dargamanka bu gozgalaň basylyp ýatyrylypdyr we Osman II-ni öldürmäge gatnaşanlaryň köpüsi jezalandrylypdyr. Yaş Osman at münmegi we atlary halaýan patyşa bolupdyr. Onuň «Sisli Kyr» («Dumanly Gyr») atly bedew aty dillerden düşenokdy.

Tagta geçeneden soň bir ýyl geçip-geçmäňkä bu at ölüpdır. Muňa juda gynanan patyşa atyny Üsküdardaky «Kawak Saraý» baglygyna jaýladypdyr we başyna mazar daşı dikdiripdir.

Halik Edhem beýiň ýazan «Bedew atyň mazar daşı ýazgysy» («Bir Atın Mezar Taşı Kitabesi») makalasy bu mazar daşı hakda giňişleýin maglumat edinmegimizi üpjün etdi.

Häzir «Topgapy» köşgünüň «Raht» hazynasynyň kolleksiýasynda saklanýan daş ýazgy biziň günlerimize çenli gelip ýetipdir.

Meşhur ýazgyda şeýle setirler bar:

*«Hakyň saýasy Hezreti Osman hanyň,
«Dumanly Gyr» atly aty ýat edilmiş.
Allanyň emri bilen ajal gelende,
Ol şu makam içre gömülümiş».*

Orginalda:

*«Zyll-y Hak Hazret-i Osman Han'un,
Sisli Kyr nam aty anylmışdur.
Emr-i Yezdaniýle mewt iriþecek,
Bu makam içre o gömilmışdır».*

Bu atyň gubury we ýazgysy bolsa halk köpçüliginiň arasynda san-sajaksyz rowaýatlaryň döremegine getiripdir, stambullylar tarapyndan asyrlar uly hormat goýlup gelnipdir.

Belki-de, munuň iň uly sebäbi hökmünde atyň özünden zyýat halkyň Osman II-niň pajygaly ölmüne bildiren gynanjy bilen düşündirip bileris.

Elbetde, döwlet ýolbaşçysynyň haýwanlara bolan söýgüsü wagtal-wagtal duşmanlary tarapyndan ters garşylyklaryň berilmegine-de sebäp bolupdyr.

Mysal üçin, Abdylhamyt II-niň itlere bildiren söýgüsü onuň garşydaşlarynyň haýwanlara bolan barlyşyksyz we manysyz

ýigrenje sebäp bolmagy taryhyň täsin öwrümi bolsa gerek. Soltan Abdylhamyt II-ni tagtdan agdaran huntanyň kabul eden kararlarynyň başynda Stambuldaky eýesiz itleriň adamkärçilige sygmaýan görnüşde üýşürilip soñ-soñlar «Haýyrsyz ada» diýlip ýatlanjak Siwri adasyna ugradylmagy bolupdy.

Elbetde, biz bu mysaly häzirki eýesiz köçe itleriniň üýşürilmegine garşıdaşlyk edeli diýip getiremzok. Ýöne adamkärçilige sygyşmaýan her bir işiň wyždan taýdan alanda agyr netijeleri bolýar. (*Taryhyň öwrümine seretseňizlän: öň Abdylhamydy ýigrenenler itleri gyran bolsa, indi Abdylhamydy mifleşdirýänler itleriň ganym duşmany boldy -t.b.*)

Elbetde, biziň günlerimizde kabin guramalaryň we it-pişik iýmelerini öndürýän firmalaryň gözegçiliksiz önemciliği we çendenaşa ulalmagy netijesinde garşyma-garşy bolup galynan ýagdaýda asyl kösençlik çekýänleriň kiçijik çagalardygyny we garrylardygyny hem aýratyn nygtap geçmegimiz gerek.

Uzyn gepiň gysgasy, halk arasyndaky «Öwlüýä at» diýip wagtal-wagtal eşidýän gürrüñimiziň aňyrsynda Osman II-niň «Sisli Kyr» üçin diken daş ýazgysy we halkyň Osman II-ä bildiren söygüsü ýatyr.

Biziň taryhymzda-da döwlet ýolbaşçylarynyz Türkmenistanda bolşy ýaly haýwanlara şeýlekin mähir-muhabbet bildirip, olaryň adyny hemişelik ýaşadaslary gelipdir.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel
celikmehmedmazlum@gmail.com

Sişenbe, 27.08.2024 ý. Taryhy makalalar